

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie

Candidat:

Philippe Henri Blasen

„Întâietatea Națiunii române” și „străinii”

Minoritățile și problema libertății muncii sub guvernul Goga și dictatura regală
(decembrie 1937 - septembrie 1940)

Conducător de doctorat:

Prof. dr. Sorin Mitu

Cluj-Napoca 2020

Cuprins

Preludiul dictaturii

1. Introducere

Partea I: Cadrul general

2. Constituțiile și libertatea muncii

- 2.1. Libertatea muncii în constituțiile din 1923 și 1938
- 2.2. Interpretarea și aplicarea principiului egalității înaintea legii din constituția din 1938
- 2.3. Atitudinea minorităților în timpul plebiscitului constituției din 1938

3. Legile pentru reglementarea migrațiilor (1925), pentru protejirea muncii indigene (1930) și pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi

4. Cetățenia română a minoritarilor și libertatea muncii

- 4.1. Revizuirea cetățeniei române
- 4.2. Revizuirea cetățeniei române și libertatea muncii evreilor din România
- 4.3. Prelungirea termenului de înscriere în registrele de naționalitate și de drepturi cetățenești și libertatea muncii minoritarilor

5. „Statutul minorităților” și libertatea muncii

- 5.1. Silviu Dragomir, istoric și om politic, executant al „statutului minorităților”
- 5.2. Ultimele pacte electorale ale partidelor minoritare cu guvernul
 - 5.2.1. Negocierile cu partidul poporului german
 - 5.2.2. Negocierile cu Volksgemeinschaft
 - 5.2.3. Negocierile cu partidul național maghiar
- 5.3. Crearea „statutului minorităților”

6. Frontul Renașterii Naționale

- 6.1. Adeziunea Volksgemeinschaft-ului
- 6.2. Adeziunea maghiarilor
- 6.3. Adeziunea ucrainenilor
- 6.4. Minoritățile rusă și polonă
- 6.5. Evreii

7. „Ordinea politică unică și totalitară”

- 7.1. Alinierea politică cu Germania și apropierea de Legiune
- 7.2. Legile din iunie 1940 și libertatea muncii
- 7.3. Cedarea Basarabiei și a Bucovinei de nord
 - 7.3.1. Cedarea
 - 7.3.2. Dezastrul
 - 7.3.3. Trecerea Prutului (opțiunea pentru România sau Uniunea Sovietică)
- 7.4. Numirea guvernului Gigurtu
- 7.5. Legile din august 1940 și libertatea muncii
- 7.6. Volksgemeinschaft și Partidul Națiunii
- 7.7. Comunitatea maghiară și Partidul Națiunii
- 7.8. Comunitatea ucraineană și Partidul Națiunii
- 7.9. Căderea regimului regal

8. Proiectul de stat corporatist

Partea II: Diferitele profesii

9. Statisticile oficiale

- 9.1. Compoziția profesională a grupurilor etnice
- 9.2. Procentul grupurilor etnice în diferitele profesii

10. Profesioniștii din presă

11. Profesioniștii din sănătate (revizuirea titlurilor și autorizațiilor de liberă practică)

12. Inginerii și arhitecții

- 12.1. Epurarea asociațiilor și corpurilor profesioniste
- 12.2. Echivalarea diplomelor germane și maghiare

13. Mărirea procentului de etnici români în întreprinderi

14. Epurarea și nimicirea întreprinderilor cu personal, conducere sau capital evreiesc

15. Debitanții de alcool și de produse monopolizate
 - 15.1. Debitanții evrei
 - 15.2. Ceilalți debitanți minoritari
16. Funcționarii
 - 16.1. Funcționarii minoritari ai ministerului Internelor
 - 16.2. Eliminarea evreilor din funcția publică în vara lui 1940
17. Slujitoarele creștine în serviciul menajelor evreiești
18. Concluzii

Sursele primare și literatura secundară
Mulțumirile

Cuvinte-cheie

Minoritatea maghiară; partidul național maghiar; minoritatea germană; Volksgemeinschaft; Deutsche Volkspartei Rumâniens; minoritatea evreiască; minoritatea ucraineană; partidul național ucrainean; guvernul Goga; partidul național creștin; dictatura regală/regimul personal al regelui Carol al II-lea; politica muncii; naționalismul românesc; românizare; antisemitism; politica externă românească; Germania național-socialistă; Ungaria; Societatea Națiunilor; comisariatul general pentru minorități/ministerul pentru minorități; corporatism; Frontul Renașterii Naționale; Silviu Dragomir; Armand Călinescu; Miron Cristea; Miklós Bánffy; Pál Szász; Fritz Fabritius; Wilhelm Filderman; Tivadar Fischer; Vladimir Zalozețki.

1. Introducere

În teza noastră, am vrut să examinăm legătura dintre proiectul național românesc și situația socială din timpul interbelic, îmbinând *nationalism studies* cu istoria socială. Ne-am concentrat asupra politicii muncii pe care statul o practica în privința minorităților. Întrucât cei mai mulți locuitori ai României trăiau din activitatea lor profesională, politica muncii a statului român era unealta lui cea mai puternică pentru a îmbunătăți sau înrăutăți situația socială a locuitorilor României. Pe de altă parte, pentru proiectul național românesc, eradicarea alterității pe care o reprezentau minoritățile din România era de cea mai mare importanță. Întrebarea centrală pe care ne-am pus-o este: cum s-a folosit statul român de politica muncii pentru a îndrepta situația socială a minoritarilor și a românilor etnici astfel încât să împingă înainte proiectul național românesc? Pentru a măsura îndreptarea, ne-am aplecat asupra manipulării a ceea ce se cheamă astăzi „libertatea muncii”, anume accesul la muncă fără deosebire de sex, vârstă, etnie, naționalitate, rasă sau religie. Ne-am îndreptat atenția asupra minorității maghiare, germane, evreiești și ucrainene, ținând cont la nevoie și de alte minorități. Ne-am concentrat asupra perioadei regimului personal al regelui Carol al II-lea de

România, așa-zisa „dictatură regală”, nu doar pentru că este vorba de o epocă încă destul de puțin studiată, dar mai ales din cauza circumstanțelor excepționale între 10 februarie 1938 și 5/6 septembrie 1940. Am inclus în cadrul temporal al cercetării noastre și guvernul Goga (28 decembrie 1937 – 10 februarie 1938), de care Carol al II-lea s-a folosit pentru a face tranziția de la democrația multipartinică la regimul autocratic. Ținând cont de cele de mai sus, am căutat să răspundem următoarelor întrebări:

- 1) Care a fost accesul la muncă pe care guvernul Goga și regimul regal l-au oferit minorităților față de etnicii români?
- 2) Până la ce punct a predominat convingerea naționalistă asupra realismului politic în politica muncii cu privire la minorități?
- 3) Dacă convingerea naționalistă a predominat asupra realismului politic, care au fost costurile economice și sociale pentru minoritari, etnicii români și statul român?
- 4) A fost folosită politica muncii cu privire la minorități drept unealtă de politică externă și, dacă da, i-a înlesnit această politică regimului regal să păstreze integritatea teritorială a României Mari?
- 5) A fost folosită politica muncii cu privire la minorități drept unealtă pentru a apropia minoritățile de statul român și, dacă da, a fost această politică încununată de succes?
- 6) I-a înlesnit politica muncii cu privire la minorități și mai ales la evrei regimului regal să supună Legiunea Arhanghelul Mihail?

Partea I: Cadrul general

2. Constituțiile și libertatea muncii

2.1. Libertatea muncii în constituțiile din 1923 și 1938

Constituțiile din 1923 și 1938 nu conțineau nicio garanție universală explicită a accesului nediscriminatoriu la muncă. Însă, în constituția din 1938, accesul membrilor minorităților etnice la „funcțiunile și demnitățile publice” era restrâns prin dispoziția constituțională de a ține „seama de caracterul majoritar și creator de Stat al Națiunii Române”.

2.2. Interpretarea și aplicarea principiului egalității înaintea legii din constituția din 1938

Pe 20 februarie 1938, regele Carol al II-lea a declarat că întâietatea națiunii române este proclamată prin noua constituție și că egalitatea în drepturi este garantată pentru minoritățile istorice, stabilind astfel o ierarhie între etnia românească, minoritățile istorice și evrei, care erau excluși. Sub regimul regal, egalitatea înaintea legii era interpretată în sensul unei „dreptăți matematice” în favoarea

etnicilor români și împotriva minoritarilor.

2.3. Atitudinea minorităților în timpul plebiscitului constituției din 1938

Fritz Fabritius, conducătorul Volksgemeinschaft-ului, care regrupă majoritatea germanilor, i-a chemat să participe la plebiscitul constituției din 1938. Vladimir Zalozețki, președintele partidului național ucrainean, și conducătorii religioși evrei din Maramureș au făcut același lucru. Poate că au crezut că era mai important să colaboreze de la bun început cu guvernul român decât să aibă o garanție constituțională a drepturilor lor.

3. Legile pentru reglementarea migrațiilor (1925), pentru protejerea muncii indigene (1930) și pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi

Între 1925 și 1934 au apărut succesiv trei legi protecționiste care restrângeau cetățenilor străini în România libertatea muncii. Ultima dintre acestea, anume legea pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi, a fost folosită sub guvernul Goga și regimul regal pentru a limita accesul minoritarilor la muncă.

4. Cetățenia română a minoritarilor și libertatea muncii

4.1. Revizuirea cetățeniei române

Guvernul Goga a conceput și pus în practică revizuirea cetățeniei române a evreilor din România. Pe 22 ianuarie 1938 a apărut decretul de revizuire a cetățeniei. Or, patru organizații evreiești stabilite în străinătate au denunțat revizuirea în petiții către Societatea Națiunilor, ceea ce a provocat o bătălie diplomatică. Regimul regal a legiferat efectele revizuirii. Până la urmă, 36,48% dintre persoanele individuale „revizuite” au fost șterse de pe registrele de naționalitate și de drepturi cetățenești. Personalitățile evreiești au atribuit acest rezultat excesului de zel al autorităților și costurilor administrative și de deplasare.

4.2. Revizuirea cetățeniei române și libertatea muncii evreilor din România

Decretul de revizuire a cetățeniei a fost invocat abuziv pentru a epura corpurile meșteșugărești de membrii lor evrei supuși revizuirii. Regimul regal a reparat aceste abuzuri pe plan legal și i-a cruțat la început pe evreii denaturalizați. Probabil că regele se temea că o politică antisemită punea în

pericol vizita sa viitoare în Marea Britanie. Regimul era îngrijorat că petițiile organizațiilor evreiești pot fi aduse în fața Consiliului Societății Națiunilor în mai 1938. Dorea să nu mai dea socoteală Societății Națiunilor cu privire la aplicarea tratatului privind protecția minorităților și relațiile comerciale din 9 decembrie 1919 și voia să nu fie umilit în fața opiniei publice antisemite și a Legiunii Arhanghelul Mihail. De aceea, regimul a refuzat orice colaborare cu Societatea Națiunilor cu privire la petiții, mizând totodată pe crearea unui comisariat general pentru minorități, înfăptuită pe 4 mai 1938.

Vizita regelui în Marea Britanie a avut loc în noiembrie 1938. Activitatea teroristă a Legiunii în aceeași lună a împins regimul să-l asasineze pe șeful acesteia, Corneliu Zelea Codreanu. Pentru a arăta că nu se lupta împotriva naționalismului Legiunii și deoarece se temea de Germania iritată de asasinarea lui Codreanu, regimul a făcut apoi dovadă de antisemitism. A promulgat un decret-lege care le impunea șefilor de întreprinderi să plătească drepturi de timbru pentru a-i păstra pe angajații lor evrei denaturalizați. Comercianții trebuiau să plătească aceleași drepturi de timbru care erau fixe și nu proporționale profitului lor. În consecință, comitetul însărcinat de examinarea petițiilor organizațiilor evreiești la Societatea Națiunilor i-a cerut României să respecte libertatea muncii a evreilor denaturalizați și viața economică a evreilor în general. Drept răspuns, ministrul Afacerilor Străine a amenințat că va da un refuz formal și că va înăspri măsurile antisemite. Respectivul decret-lege a dat naștere unui proletariat evreiesc însemnat, numeric comparabil cu populația orașului Ploiești.

4.3. Prelungirea termenului de înscriere în registrele de naționalitate și de drepturi cetățenești și libertatea muncii minoritarilor

Prin două decrete-legi din 1939, regimul regal permitea etnicilor români și minoritarilor neevrei care nu erau încă înscriși în registrele de naționalitate să facă acest lucru. Însă, locuitorii evrei din România nu beneficiau de asta, ceea ce prevedea segregarea lor prin legile antisemite din august 1940. Probabil că regimul intervenea în favoarea minoritarilor neevrei ca să nu mărească încă mai mult proletariatul imposibil de expulzat creat prin revizuirea cetățeniei.

5. „Statutului minorităților” și libertatea muncii

5.1. Silviu Dragomir, istoric și om politic, executant al „statutului minorităților”

Profesor de istorie, la Universitatea din Cluj, Silviu Dragomir a fost numit dintâi ministru secretar de stat fără portofoliu în guvernul Goga. În această funcție se pare că era deja „însărcinat cu

chestiunile minoritare”. Sub regimul regal, a fost chemat pe 4 august 1938 la cârma comisariatului general pentru minorități și, între 2 februarie 1929 și 4 iulie 1940 a fost până și ministru pentru minorități. Pe plan politic, Silviu Dragomir îi urma pe Vasile Goldiș și Octavian Goga, trecând de la partidul național român la partidul poporului, participând apoi la ctitorirea partidului național agrar, iar, după aceea, la fuziunea acestuia cu Liga Apărării Național Creștine, fuziune din care a rezultat partidul național creștin. Dragomir a avut o poziție fundamental ortodoxă și profund ostilă revizionismului maghiar. Cu sprijinul direcției presei și informațiilor a apărut în 1934 *La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques* [Transilvania românească și minoritățile sale etnice], o operă de propagandă în care Dragomir a declarat printre altele că diferite administrații publice cuprindeau „un număr excesiv de minoritari”.

5.2. Ultimele pacte electorale ale partidelor minoritare cu guvernul

În ianuarie 1938, au fost dizolvate corpurile legiuitoare și au fost programate alegeri noi pentru începutul lui martie. Pentru a câștiga majoritatea la adunarea deputaților, guvernul Goga a recurs mai ales la subminarea partidelor evreiești și la racolarea de alte partide minoritare.

5.2.1. Negocierile cu partidul poporului german

Începând cu 1935, minoritarii germani din România au fost împărțiți politic în două tabere, ambele conduse de partizani ai național-socialismului. Majoritatea, printre care conservatorii și Biserica Evanghelică de Confesiune Augustană, era regrupată în Volksgemeinschaft condusă de Fritz Fabritius. O minoritate, printre care numeroși intelectuali, aparținea partidului poporului german (DVR) al lui Waldemar Gust și Alfred Bonfert. Goga avea intenția de a incorpora DVR-ul în Volksgemeinschaft și de a o integra pe aceasta din urmă în coaliția sa electorală. Întrucât DVR-ul s-a opus, Goga l-a desființat, cel puțin pe hârtie.

5.2.2. Negocierile cu Volksgemeinschaft

În ianuarie 1938, guvernul Goga a propus un pact electoral Volksgemeinschaft-ului. A promis printre altele recunoașterea Volksgemeinschaft-ului drept singurul reprezentant al minorității germane și acordarea autonomiei culturale și economice. Pactul electoral a fost ratificat pe 3 februarie 1938.

5.2.3. Negocierile cu partidul național maghiar

Goga a dat de înțeles partidului național maghiar că nu putea recunoaște minoritatea maghiară drept grup înzestrat cu drepturi colective cât timp nu punea capăt simbiozei maghiaro-evreiești din Transilvania. Prin calcul sau printr-o simpatie autentică, mai multe fracții ale partidului național maghiar nu voiau să renunțe la alegătorii evrei. György Bethlen, președintele partidului, a acceptat pactul electoral sub presiunea ministrului plenipotențiar maghiar. Pactul nu a mai fost ratificat din cauza căderii guvernului Goga.

5.3. Crearea „statutului minorităților”

Pe 4 august 1938 au apărut două texte privitoare la minorități: jurnalul consiliului de miniștri nr. 1750 bis și regulamentul pentru funcționarea comisariatului general pentru minorități. Împreună sau separat, erau adeseori numite „statutul minorităților”. Această expresie improprie trimitea vizibil la „statutul naționalităților”, pe care guvernul cehoslovac l-a propus pe 30 iunie 1938 partidului german al Sudeților. Prin „statutul minorităților”, regimul voia să evite reproducerea situației din Cehoslovacia în România. În plus, intenționa să scape de controlul exercitat de Societatea Națiunilor în privința aplicării tratatului minorităților și căuta să înlesnească negocierile dintre Mica Înțelegere și Ungaria. Mai mult, era supus presiunii diplomatice britanice.

În mai și aprilie 1938, regimul a purtat discuții cu reprezentanții minorității germane și maghiare. Paralel, ministrul Afacerilor Străine român promitea un birou pentru minorități. Pe 4 mai 1938 a apărut decretul care trecea direcțiunea minorităților din cadrul Ministerului Cultelor și Artelor sub controlul președinției Consiliului de Miniștri și o redenumea „comisariatul general pentru minorități”. Instituției înființate îi lipseau totuși instrumentele care i-ar fi dat un impact real asupra politicii minoritare a regimului.

În iunie 1938, regimul a purtat noi discuții cu reprezentanții minorităților. În iulie, Volksgemeinschaft a terminat redactarea unui statut autonomist. Din partea minorității maghiare au existat trei memorii.

În pofida revendicărilor minorității germane și maghiare, jurnalul consiliului de miniștri nr. 1750 bis publicat pe 4 august 1938 nu conținea decât două articole care se refereau la libertatea muncii în domeniul funcției publice. Regulamentul pentru funcționarea comisariatului general pentru minorități, apărut în aceeași zi, se raporta la libertatea muncii într-un mod cu mult mai general, dar nu abroga legile contrarii regulamentului.

Chiar și înainte ca jurnalul consiliului de miniștri și regulamentul pentru funcționarea comisariatului

general pentru minorități să fi produs efecte pe planul intern, ministrul Afacerilor Străine maghiar s-a declarat mulțumit cu acestea și a acceptat să înceapă negocieri cu Mica Înțelegere. Însă același ministru a împiedicat fix un acord definitiv cu privire la minorități. În plus, „statutul minorităților” a determinat cel puțin trei comitete însărcinate cu examinarea unor petiții la Societatea Națiunilor să închidă examinarea lor.

Regimul nu a produs niciun alt text cu putere legală legat de minorități, chiar dacă a luat în calcul în iarna 1939-1940 o lege în această privință.

6. Frontul Renașterii Naționale

În martie 1938, partidele politice au fost dizolvate și, în decembrie 1938, Frontul Renașterii Naționale a fost creat „ca unică organizație politică în Stat”. Regulamentul de aplicare al decretului lege respectiv, apărut în ianuarie 1939, îngăduia minorităților etnice să aibă secții proprii. Însă definițiile finalității frontului în aceleași texte arată că era de fapt menit combaterii minorităților.

6.1. Adeziunea Volksgemeinschaft-ului

În 1938, regimul regal a practicat politica de „divide et impera” cu privire la minoritatea germană. În iulie 1938, ministrul Internelor Armand Călinescu l-a autorizat pe Rudolf Brandsch de la DVR să creeze o „Comunitate a Germanilor din România” și, în august 1938, l-a numit până și inspector general administrativ. Pe 9 septembrie 1938, Hans Otto Roth, un om politic conservator de la Volksgemeinschaft, i-a cerut lui Călinescu dreptul de a crea la rândul lui o organizație germană și l-a și primit. La începutul lui octombrie, regimul l-a trimis pe Hans Hedrich de la Volksgemeinschaft la Berlin, dând astfel Volksgemeinschaft-ului sentimentul că era la rândul lui agreat. Chiar dacă promisesse ministrului plenipotențiar german că nu o va face, în aceeași lună, Fritz Fabritius a pretins de la regim hegemonia Volksgemeinschaft-ului pe care-l prezida. Pe 27 octombrie 1938, o anumită Edit von Coler, probabil agentă a lui Himmler, a reușit să-i facă pe conducătorii DVR-ului și al Volksgemeinschaft-ului să ajungă la un acord de incorporare a DVR-ului în Volksgemeinschaft. De acum regimul era confruntat cu o minoritate germană unită și controlată de Volksdeutsche Mittelstelle.

În decembrie 1938, conducerea Volksgemeinschaft-ului a decis că germanii nu trebuiau să adere la Frontul Renașterii Naționale, invocând printre altele „finalitatea definită în lege”. În aceeași lună, Fabritius a cerut minoritarilor germani să nu se înscrie individual în Front, ci să aștepte sfârșitul negocierilor dintre Volksgemeinschaft și guvern. Regimul, care căuta să calmeze Reich-ul, părea a

fi gata să facă concesii largi Volksgemeinschaft-ului cât timp putea el păstra aparențele unei noi ordini politice. În schimbul concesiilor pretindea ca Volksgemeinschaft să fie împărțit în secții ale Frontului Renașterii Naționale și în organizații culturale, economice și sociale. Până la urmă, Fabritius a cedat și, pe 10 ianuarie 1939, Călinescu, Dragomir și Hedrich au semnat acordul de adeziune a minorității germane la Frontul Renașterii Naționale. Acest acord a servit apoi drept model pentru toate acordurile de adeziune încheiate cu alte minorități. Tot pe 10 ianuarie, Călinescu a dat lui Fabritius „autorizațiunea de funcționare unei organizațiuni proprii, ca reprezentanța generală a Comunității germane din România, pentru scopuri culturale, economice și opere sociale”. Deja a doua zi, ministrul Afacerilor Străine român a căutat să se folosească de acord pentru a netezi relațiile germano-române.

Tot în ianuarie 1939, Carol al II-lea a numit membrii național-socialiști ai Volksgemeinschaft-ului în directoratul și consiliul superior ale Frontului Renașterii Naționale. În următoarele luni, Fabritius a dezvoltat organizația ilegală a Frontului Național al Muncii, a promulgat un statut autoritar al Volksgemeinschaft-ului și a încercat să impună Führerprinzip-ul. Manifestările de inspirație național-socialistă ale Volksgemeinschaft-ului au provocat curând protestele regelui.

Pe 1 și 2 iunie 1939 au avut loc alegerile noului parlament, în vederea cărora minoritățile germană și maghiară încheiaseră un pact. Printre candidații germani, selecționați, se pare, de Fabritius, doar cinci au fost aleși în adunarea deputaților și niciunul în senat. La cererea ministrului plenipotențiar german, regele a numit cinci senatori, dintre care Fabritius a recunoscut doar doi.

Pe 11 iulie 1939, Fabritius a prezentat lui Călinescu o nouă listă cu revendicări. Acesta din urmă abia fusese informat că Fabritius reclamase incorporarea Transilvaniei în „viitorul imperiu german” și germanizarea sau chiar expulzarea „etniilor străine” care locuiau acolo. În plus, Fabritius era deosebit de provocator în timpul întâlnirii, vorbind germană și amenințând de a ieși din Frontul Renașterii Naționale. În pofida avertismentelor lui Călinescu, Fabritius n-a renunțat la Frontul Național al Muncii. Însă Călinescu n-a acționat împotriva Volksgemeinschaft-ului, probabil pentru a nu dăuna relațiilor germano-române.

Între timp ministrul plenipotențiar german a recomandat lui Auswärtiges Amt să-l demită fără întârziere pe Fabritius din funcțiile sale și să-l cheme în Reich. Presat de autoritățile germane, Fabritius a ajuns până la urmă pe 14 august 1939 în Berlin. Pe 29 octombrie 1939, s-a înapoiat în Sibiu, dar, făcând noi gafe, pe 10 noiembrie 1939 a fost definitiv trimis înapoi în Berlin.

În primăvara anului 1940, Carol al II-lea s-a gândit să denunțe acordul de adeziune a Volksgemeinschaft-ului la Frontul Renașterii Naționale. Însă, pe 25 aprilie 1940, secretarul general al Frontului și reprezentanții minorității maghiare și germane au discutat despre incorporarea minorităților în Front conform unui nou decret-lege apărut pe 20 ianuarie 1940.

6.2. Azeziunea maghiarilor

În decembrie 1938, Elemér Gyárfás de la partidul național maghiar a oferit în numele președintelui partidului György Bethlen colaborarea minorității maghiare președintelui consiliului de miniștri român, probabil pentru a o lua înaintea lui Miklós Bánffy, concurentul lui Bethlen. La începutul lui ianuarie 1939, Dragomir a propus unei delegații formate de episcopul reformat János Vásárhelyi, unitarian Béla Varga și catolic Áron Márton, precum și de Miklós Bánffy și de Pál Szász că va satisface mai multe revendicări maghiare în schimbul azeziunii episcopilor și a eparhiilor lor la Front. Întrucât episcopii au răspuns evaziv, Dragomir a acordat delegației un termen de o săptămână pentru a lărgi cercul lor la un număr de zece persoane și pentru a clarifica poziția lor. Pe 17 ianuarie 1938, Bánffy, Szász, Bethlen și Gyárfás au semnat acordul de azeziune la Frontul Renașterii Naționale. Oamenii politici maghiari nu au căzut de acord asupra unui conducător și, până la urmă, Călinescu a acordat lui Bánffy autorizația de funcționare a comunității maghiare. Pe 6 februarie 1939, Carol al II-lea i-a numit pe Bánffy și Szász în directoratul Frontului Renașterii Naționale și nouă alți minoritari maghiari în consiliul superior național al acestuia. La alegerile din iunie 1939, nouă candidați maghiari au fost aleși în adunarea deputaților și patru în senat. Pe 5 iunie, regele a numit încă trei senatori maghiari: Szász, Márton și Varga.

În lunile următoare, Ungaria a otrăvit relațiile dintre regim și minoritatea maghiară, îndeosebi printr-un memoriu care acuza România că-i maltratează pe minoritarii maghiari, memoriu care a fost înmănat pe 24 iulie 1939 guvernului britanic, precum și prin complotul terorist de la Satu-Mare, descoperit pe 24 octombrie 1939. La început, comunitatea maghiară a încercat să împace regimul, dar, în toamna 1939, a intrat sub controlul direct al Ungariei, care voia să provoace ruptura dintre minoritatea maghiară și guvernul român. Însă regimul a reușit să evite aceasta. N-a luat nicio măsură împotriva comunității maghiare, poate din teama de a da Ungariei un motiv de a invada România sau pentru că nu a reușit să ia decizii din cauza unor neînțelegeri interne.

6.3. Azeziunea ucrainenilor

Din ianuarie până în octombrie 1939, azeziunea minorității ucrainene la Frontul Renașterii Naționale întârzia să aibă loc. Autoritățile românești se temeau de iredentismul ucrainean, iar conducătorii partidului național ucrainean trebuiau să țină cont de speranțele bazei lor electorale, dintâi ale unui stat ucrainean independent, apoi ale anexării de către Uniunea Sovietică a teritoriilor române locuite de ucraineni. Vladimir Zalozețki, președintele partidului, nu împărtășea această din urmă speranță, având o poziție probritanică și antigermană.

În septembrie 1939, regimul regal a decis pentru diferite motive să înceapă negocieri cu partidul național ucrainean: Uniunea Sovietică difuza din Galiția ocupată propaganda sa în Bucovina; regimul se temea de o alianță între Legiune și anumite organizații ucrainene; poate că era supus presiunii directe a Moscovei; eventual voia să împace Uniunea Sovietică. Dragomir a fost trimis în Cernăuți pentru a lua legătura cu ucrainenii din Bucovina. În urma unor negocieri, pe 6 octombrie 1939 a fost semnat acordul de adeziune a minorității ucrainene la Frontul Renașterii Naționale.

6.4. Minoritățile rusă și polonă

Pentru a demonstra Uniunii Sovietice că dă satisfacție minorității ruse, regimul a creat din nimic o comunitate rusă, sprijinindu-se pe doi ruși recomandați de primarul din Chișinău: Nikolai Klokacev și Nikolai Alfeevski. Regimul nu a acordat minorității ruse celelalte drepturi conținute în acordurile de adeziune încheiate cu celelalte minorități. Probabil că nici n-a numit minoritari ruși în consiliu superior național al Frontului Renașterii Naționale.

Încorporarea minorității poloneze în Frontul Renașterii Naționale s-a făcut mai ales prin consiliul național polon prezidat de Tytus Czerkawski. Pe 20 ianuarie 1939, o delegație de polonezi din România, în frunte cu Czerkawski, l-a înștiințat pe rezidentul regal al ținutului Suceava de decizia sa de a adera la Front. Chiar și fără acord de adeziune, Czerkawski a fost numit pe 5 iunie 1939 senator de către rege. Adeziunea necondiționată și numirea erau fără îndoială o demonstrație concertată a bunelor relații dintre Polonia și România. La începutul anului 1940, consiliul național polon a cerut să obțină cel puțin două dintre drepturile acordate altor minorități prin acorduri de adeziune, dar probabil în zadar. Oricum, minoritatea polonă se bucura de o „situație specială”.

6.5. Evreii

Frontul Renașterii Naționale urmărea „desvoltarea credinței creștine” și regimul sublinia caracterul creștin al Frontului în numeroase ocazii. Evreii erau așadar implicit excluși din Front, dar puteau totuși să se înscrie individual, doar că înscrierile lor erau cenzurate.

În ianuarie 1939, șeful-rabin Jacob Isaac Niemirower, precum și oamenii politici evrei Wilhelm Filderman și Tivadar Fischer cereau înființarea unei secții evreiești în cadrul Frontului Renașterii Naționale. Această cerere a fost însă făcută fix atunci când regimul a făcut dovadă de antisemitism și nu putea așadar să autorizeze înființarea unei asemenea secții. O reprezentare politică evreiască în afara Frontului a fost luată în calcul de către regim, dar nu a mai fost realizată. Minoritatea evreiască n-a avut candidați la alegerile din iunie 1939 și s-a regăsit cu un singur reprezentant,

anume șeful-rabin. Tratatul pe care regimul regal l-a impus evreilor individuali și întregii minorități evreiești în legătură cu adeziunea lor la Front a prevestit interzicerea, pe 26 iunie 1940, de a-i înscrie pe evrei la Partidul Națiunii, succesorul Frontului.

7. „Ordinea politică unică și totalitară”

7.1. Alinierea politică cu Germania și apropierea de Legiune

În mai-iunie 1940, dezastrul campaniei din Franța a zădărnicit garanția franco-britanică a independenței României din 13 aprilie 1939. În consecință, regimul regal s-a aliniat din ce în ce mai mult cu Germania național-socialistă, în speranța că aceasta va apăra integritatea teritorială a României. Însă, ministrul Afacerilor Străine german a întrebat pe 1 iunie 1940 dacă România ar răspunde revendicărilor teritoriale ale țărilor vecine și îndeosebi ale Uniunii Sovietice asupra Basarabiei.

Între timp, regimul regal s-a apropiat și de Legiune, probabil pentru a împăca Reich-ul furios din cauza asasinării lui Codreanu, pentru a se folosi de dinamismul legionarilor și pentru că cu greu putea face față Legiunii, care se infiltrasese în instituțiile publice și pe care politica regimului o făcuse mai puternică. Pe 18 iunie 1940, Carol al II-lea l-a primit pe șeful legionar Horia Sima, care cerea înființarea unui nou organism politic autoritar și unitar în locul Frontului Renașterii Naționale și soluționarea problemei evreiești, mai ales eliminarea evreilor din funcția publică. Pe 22 iunie 1940 a apărut un decret care transforma Frontul Renașterii Naționale în „partid unic și totalitar sub denumirea de «Partidul Națiunii»” și sub conducerea regelui. A doua zi, Sima a ordonat legionarilor să se înscrie de îndată în acest partid.

7.2. Legile din iunie 1940 și libertatea muncii

Pe 22 iunie 1940 a mai apărut și decretul pentru apărarea ordinei politice unice și totalitare a Statului român, care dispunea îndeosebi că nimeni nu putea fi funcționar fără a fi membru al Partidului Națiunii. Or, pe 26 iunie 1940, șeful de stat major și secretarul general al partidului au ordonat prin circulara nr. 2 că evreii nu se vor înscrie în partid.

7.3. Cedarea Basarabiei și a Bucovinei de nord

7.3.1. Cedarea

Pe 26 iunie 1940 la orele 22 (ora Moscovei), Viaceslav Molotov, comisarul poporului pentru

Afacerile Străine, l-a convocat pe Gheorghe Davidescu, ministrul plenipotențiar român, și i-a citit un ultimatum prin care Uniunea Sovietică cerea de la România retrocedarea Basarabiei și transferul părții de nord a Bucovinei. Pe 28 iunie 1940 la orele 1:30 dimineața, Molotov l-a convocat din nou pe Davidescu și i-a citit un al doilea ultimatum. În orele care au urmat guvernul român a acceptat acest din urmă ultimatum.

7.3.2. Dezastrul

Evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de nord a devenit un dezastru din cauza termenelor, a condițiilor meteorologice, a transmisiei defectuoase a traseului liniei de demarcare în Bucovina, a sabotării de către Uniunea Sovietică a planurilor românești de evacuare a Basarabiei, a relei credințe sovietice, a lipsurilor statului român, a atitudinii unei părți a populației locale și a dezintegrării armatei române.

În timpul evacuării, o parte a populației s-a dat unor acte care i-au revelat simpatia pentru Uniunea Sovietică, dușmănia față de statul român sau simplul oportunism. Aceste acte includeau manifestări prosovietice, jafuri, maltratări și chiar și omoruri. Cantitatea mărturiilor care îi menționează pe unii sau pe toți evreii drept autori ai acestor acte sau drept participanți la acestea nu lasă nicio îndoială că evreii erau implicați într-un anumit număr dintre ele. Însă o serie de mărturii oferă un tablou mai amănunțit. Ele sugerează că nu doar evreii, ci și ucrainenii, rușii, bulgarii, găgăuzii și românii din Basarabia erau autorii unor astfel de acte sau participau la acestea; că asemenea acte nu erau comise uniform peste tot; că evreii jucau un rol mai important în aceste acte decât celelalte grupuri; că existau lideri evreii; că evreii implicați făceau parte îndeosebi din pătura socială defavorizată sau/și erau tineri; că pătura socială înstărită a tuturor grupurilor respective era mai degrabă rezervată; că unii intelectuali, cel puțin evreii și ucrainenii, participau la asemenea acte.

Aceste acte puteau să se producă din cauza unui vid de putere prielnic revoltei și dezordinii. Un număr important de acte ostile României pot fi explicate drept reacții la atitudinea puterii centrale române cu privire la Basarabia și Bucovina în timpul interbelic sau drept acte de răzbunare a evreilor împotriva unor antisemiți individuali sau a statului român. Diferite acte prietenoase față de Uniunea Sovietică și dușmănoase față de statul român rezultau probabil de apartenența politică comunistă a unei părți a populației din Basarabia și Bucovina. Altele erau în mod verosimil motivate de un anumit entuziasm pentru Uniunea Sovietică datorat propagandei sovietice sau simplei naivități. În plus, ucrainenii poate că erau atrași de promisiunea autodeterminării lor în cadrul Uniunii Sovietice.

Însă, regimul regal îi acuza pe evreii în general că au comis acte împotriva românilor în general și

atribuia aceste acte urii evreilor împotriva românilor.

În timpul evacuării Basarabiei și a Bucovinei de nord, ofițeri abandonau unitățile lor, soldați români din Basarabia și din Vechiul Regat dezertau, ofițeri erau uciși de subalterni, militari evrei de camarazi și militari individuali sau unitați întregi se dedau la violențe împotriva civililor și mai ales contra evreilor. Violențele cele mai sângeroase erau masacrul din Galați și pogromul din Dorohoi. Numeroase fapte violente împotriva evreilor erau comise pe trenuri, dar și pe străzi sau drumuri. Populația neevreiască era și ea victima violențelor unor militari. Situația era așa de gravă încât unele autorități militare și civile au luat încă de la începutul lui iulie măsuri pentru a potoli elementele răzvrătite și îndeosebi pentru a evita alte fapte violente împotriva evreilor pe trenuri.

7.3.3. Trecerea Prutului (opțiunea pentru România sau Uniunea Sovietică)

Începând cu 28 iunie 1940, locuitorii Basarabiei și a Bucovinei de nord, precum și o parte dintre rezidenții restului regatului erau confrunțați cu opțiunea pentru România sau pentru Uniunea Sovietică. Însă această opțiune adeseori nu era respectată de către una sau alta dintre țările de destinație. Regimul regal refuza intrarea pe teritoriul român mai ales evreilor și altor minoritari și profita de permeabilitatea temporară a hotarelor pentru a expulza evrei și alți indezirabili.

Potrivit listelor refugiaților/migranților stabilite între iulie și septembrie 1940 de comisia mixtă din Ungheni, majoritatea zdrobitoare a persoanelor trecute din teritoriile ocupate în România erau etnici români. Erau foarte puțini evrei și ruși, printre altele din cauza restricțiilor impuse de către România. Etnicii români alcătuiau și majoritatea foarte mare a persoanelor care treceau în Uniunea Sovietică. Minoritarii care plecau în această direcție erau după toate probabilitățile oameni de acolo care se întorceau acasă. Începând cu 28 iunie și în cursul lui iulie 1940, numeroși evrei plecau în direcția Uniunii Sovietice, dar valul lor se diminuea în cursul lui august.

În direcția Basarabiei, se numărau o mână de funcționari, care erau probabil originari din Basarabia sau Bucovina și care se întorceau la vatră. În afara militarilor, agricultorii, muncitorii și meseriașii formau împreună majoritatea zdrobitoare a persoanelor active profesional care plecau în direcția Uniunii Sovietice. Agricultorii își aveau probabil gospodăriile sau familiile în Basarabia și se întorceau acasă. Muncitorii, meseriașii și unii agricultori erau fără îndoială împinși spre Uniunea Sovietică de situația lor economică dificilă din România și de propaganda sovietică. Muncitorii manuali și alți profesioniști evrei fugeau în plus de măsurile antisemite ale regimului regal.

Unii muncitori și meseriași evrei plecau în direcția României, dintre care poate câțiva pentru că regimul sovietic îi deziluzionase.

7.4. Numirea guvernului Gigurtu

Drept reacție la cedarea Basarabiei și a Bucovinei de nord, regimul regal continua să caute protecția Germaniei și înăsprea politica antisemită începută pe 22 iunie 1940, pentru a fi pe plac Reich-ului și pentru a asigura propria sa supraviețuire. Pe 2 iulie 1940, Carol al II-lea a informat Reich-ul că România intenționează o colaborare mai strânsă, eventual întărită de o alianță. A doua zi, ministrul plenipotențiar german a dat de știre că Reich-ul a acceptat, cu condiția ca România să se pună dintâi de acord cu Ungaria și Bulgaria. Carol al II-lea credea în mod vădit că numirea unui guvern de extremă dreaptă va rezolva lucrurile. Pe 4 iulie 1940, l-a însărcinat pe Ion Gigurtu cu formarea guvernului. Hans Otto Roth a fost numit ministru pentru minorități, dar a refuzat postul. Însă renunțarea sa n-a fost publicată și postul de ministru pentru minorități a rămas vacant.

7.5. Legile din august 1940 și libertatea muncii

Pe 10 iulie 1940, România a notificat ieșirea sa din Societatea Națiunilor. Pe 12 iulie 1940, șeful de stat major și secretarul general al Partidului Națiunii au interzis prin circulara nr. 7 să se înscrie în partid „evreii, botezați sau cei cari poartă nume românești, soțiile creștine ale evreilor sau evreicele soții de români, chiar dacă sunt botezate”. Pe 9 august 1940 au apărut decretul-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România și decretul-lege pentru oprirea căsătoriilor între români de sânge și evrei. Primul decret-lege conținea o definiție de „evreu” copiată după cea a „dispozițiilor pentru apărarea rasei italiene” transformate în lege pe 5 ianuarie 1939 și îi împărțea pe „evrei” în trei categorii, dintre care a doua era cea a privilegiaților. Decretul-lege a renunțat în general la diferențierea dintre evrei cetățeni și necetățeni. A limitat drastic libertatea muncii a „evreilor” după modelul „dispozițiilor pentru apărarea rasei italiene” și a legii maghiare nr. 4 despre restricționarea prezenței evreilor în viața publică și economică publicate pe 5 mai 1939. A fixat definitiv, generalizându-le, unele măsuri antisemite luate mai devreme de către sau sub guvernul Goga și regimul regal. În plus, a aplicat direct „evreilor” din categoriile 1, respectiv 3, restricțiile libertății muncii stabilite în decretul pentru apărarea ordinii politice unice și totalitare a Statului român. Decretul-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei se întemeia vizibil pe ideea că evreii erau dispensabili pentru economie.

7.6. Volksgemeinschaft și Partidul Națiunii

Prin înființarea Partidului Națiunii, toate acordurile de adeziune a minorităților la Frontul Renașterii

Naționale au devenit caduce. În consecință, Volksgemeinschaft și regimul regal purtau discuții noi. Au căzut de acord asupra unui comunicat, publicat pe 4 iulie 1940, potrivit căruia „înscrierea în P.N. a germanilor din Rom. se va face pe baza unor instrucțiuni care se vor da la timp”. Regele se arăta generos față de minoritatea germană sperând că ea va influența Reich-ul pentru ca România să păstreze Transilvania. Nu am găsit nicio dovadă că Volksgemeinschaft a aderat altfel decât pe plan individual și/sau local la Partidul Națiunii sau la garda acestuia înainte de căderea regimului regal.

7.7. Comunitatea maghiară și Partidul Națiunii

Probabil că minoritarii maghiari nu vedeau niciun rost să adere la Partidul Națiunii de vreme ce o cedare teritorială din partea României în favoarea Ungariei părea iminentă. Pe 6 iulie 1940, Carol al II-lea s-a declarat dispus să poarte negocieri cu Ungaria și Bulgaria, preconizând un schimb de populații pe scară largă. Fără îndoială, drept consecință, regimul regal a aprobat pe 15 iulie 1940 un comunicat potrivit căruia înscrierea minoritarilor maghiari în Partidul Națiunii urma să aibă loc „la o dată urmând a fi stabilită”. După toate probabilitățile, regimul nici nu ținea să încorporeze în partid și garda acestuia o minoritate mai suspectă decât oricând.

7.8. Comunitatea ucraineană și Partidul Națiunii

Minoritatea ucraineană din România avea o pondere demografică foarte mică după cedarea Basarabiei și a Bucovinei de nord. Zalozețki și alți conducători ucraineni refugiați au decis să adere la Partidul Națiunii. Zalozețki făcea parte din comitetul partidului „drept reprezentant al ucrainenilor refugiați și drept reprezentant al ucrainenilor care au rămas în București și care așteaptă eliberarea lor de către români”. Regimul regal încerca să împiedice ca ucrainenii refugiați în teritoriile rămase sub jurisdicția sa să fie „repatriați” în teritoriile controlate de Reich, probabil pentru a putea să se folosească mai târziu de acești ucraineni care preferaseră România Uniunii Sovietice.

7.9. Căderea regimului regal

Prin arbitrajul de la Viena din 30 august 1940, România pierdea Crișana de nord, Maramureșul și Transilvania de nord și de est. În plus, și-a luat angajamentul să trateze pe picior de egalitate cetățenii români de etnie maghiară cu ceilalți cetățeni români. Mai mult, printr-un protocol germano-român, Reich-ul a obligat România să acorde minorității germane autonomia care-i fusese

refuzată dintotdeauna.

În urma unei tentative de puci legionar, pe 4 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu a fost numit președintele Consiliului de Miniștri. În aceeași zi, ministrul plenipotențiar german l-a sfătuit pe Antonescu să ia puteri dictatoriale și să guverneze în mod autoritar până la abdicarea eventuală a regelui. Regele i-a acordat asemenea puteri lui Antonescu printr-un decret publicat pe 5 septembrie 1940. În aceeași zi, Antonescu, prin intermediul ordonanței sale, i-a cerut lui Carol al II-lea să renunțe la tron. Regele a abdicat în aceeași zi.

8. Proiectul de stat corporatist

Regimul regal a făcut mai mulți pași spre un stat corporatist. Apărută în acest context pe 12 octombrie 1938, legea pentru recunoașterea și funcționarea breslelor de lucrători, funcționari particulari și meseriași era însă defavorabilă organizațiilor profesionale minoritare existente. Acordurile de adeziune a minorităților la Frontul Renașterii Naționale prevedeau că organizațiile profesionale ale minoritarilor cetățeni români vor adera în mod corporativ la diferite organizații profesionale prevăzute de legile în vigoare și viitoare. În plus, garantau reprezentarea „corespunzătoare” în conducerea acestor organizații. În continuare, un proiect de lege pentru recunoașterea breslelor, înființarea consiliului național al breslelor și organizarea camerelor profesionale nu a ținut însă cont de acest angajament. Mai ales în ultimele luni, regimul ezita să implice minoritățile în proiectul de stat corporatist, poate de teamă că conducătorii comunității maghiare vor utiliza corporațiile lor în scop revizionist.

Partea II: Diferitele profesii

9. Statisticile oficiale

9.1. Compoziția profesională a grupurilor etnice

Potrivit cifrelor recensământului din 29 decembrie 1930, la nivelul național, grupurile etnice ucrainean și român erau axate mai ales pe sectorul primar, iar grupul etnic evreiesc pe sectoarele secundar și terțiar și mai ales pe comerț. Grupul etnic evreiesc mai deținea și procentul cel mai important de persoane înscrise în categoria „sănătate, igienă și salubritate publică”. Compoziția profesională a grupurilor etnice maghiar și german era asemănătoare. Mai mult decât jumătatea ambelor grupuri era activă în sectorul primar, aproximativ o cincime în sectorul secundar și puțin mai mult de 10% în sectorul terțiar. Grupurile etnice român, maghiar, german și evreiesc aveau proporții similare de angajați în instituțiile publice, cu un procent ușor mai ridicat la etnicii români

și la evrei. Pe de altă parte, la ucraineni, proporția angajaților în instituțiile publice era în mod clar mai mică decât la celelalte patru grupuri.

9.2. Procentul grupurilor etnice în diferitele profesii

Potrivit cifrelor recensământului din 29 decembrie 1930, la nivelul național, etnicii români erau „suprareprezențați” în sectorul primar și în instituțiile publice. Ungurii, germanii și evreii erau „suprareprezențați” în sectorul secundar, ungurii și evreii în sectorul terțiar și ungurii, germanii și evreii în sănătatea, igiena și salubritatea publică. Evreii dețineau un procent considerabil în profesiile comerciale și bancare și aveau o prezență în instituțiile publice ușor superioară ponderii lor demografice. Doar ucrainenii erau „suprareprezențați” numai în sectorul primar.

10. Profesiștii din presă

Pe 29 septembrie 1937, guvernul Goga a suprimat ziarele democratice *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta*. Această măsură a condus la șomajul tehnic și la concedierea de sute de profesioniști din presă și alți muncitori, evrei și neevrei. Însă președinția Consiliului de Miniștri a suspendat încă ziare rusofone și a tolerat suprimarea unor periodice de către administrațiile locale. Guvernul Goga nici n-a prelungit permisele gratuite pe CFR ale ziariștilor evrei.

Regimul regal a continuat suprimarea ziarelor. Deja pe 17 februarie 1938, ministerul Internelor a suspendat toate ziarele în limba rusă, ucraineană și idiș din țară, precum și ziare evreiești redactate în germană. Regimul a suprimat și un număr de ziare românofone din provincie. În continuare, unele ziare minoritare au putut să reapară neschimbate, iar altele într-o versiune bilingvă ruso-română, respectiv germano-română. Regimul a creat și ziare oficiale, precum *România* sau *Suceava*. Însă reaparițiile ziarelor suspendate și înființările unor noi periodice nu au permis să absoarbă șomajul cauzat de suprimări.

În urma numirii guvernului Gigurtu, mai multe organe evreiești au fost suspendate în iulie 1940. Decretul-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei a interzis „evreilor” din categoriile 1 și 3 să fie „editori de cărți, ziare și reviste românești, colportori de imprimate românești și deținătorii oricăror mijloace de propagandă națională românească”. Potrivit interpretării ministrului Propagandei Naționale Nichifor Crainic, decretul-lege interzicea pur și simplu „evreilor orice activitate în presă”. Pe 27 august 1940, Crainic i-a depozat pe toți ziariștii evrei de permisele gratuite pe CFR. Eliminarea altor profesioniști minoritari din presă a continuat de asemenea.

11. Profesioniștii din sănătate (revizuirea titlurilor și autorizațiilor de liberă practică)

Pe 10 ianuarie 1938, ministrul Sănătății și Ocrotirilor Sociale a numit o comisie pentru verificarea documentelor pe baza cărora se acordase libera practică între 1919 și 1938 medicilor și farmaciștilor cu diplome din străinătate. Pe 10 februarie 1938 a apărut un decret pentru revizuirea titlurilor și autorizațiilor de liberă practică a medicilor și farmaciștilor cu diplome din străinătate echivalate în România. Decretul nu era în mod explicit antisemit. Redactat în termeni generali, îi amenința atât pe evrei cât și pe ceilalți minoritari și etnici români. O comisie de revizuire s-a pronunțat între începutul lui aprilie și sfârșitul lui iulie 1938 în privința a 2.996 de cazuri, confirmând libera practică a 1.006 de medici, 436 de farmaciști și 119 de ajutoari de farmacist și anulând cea a 964 de medici, 345 de farmaciști și 13 ajutoari de farmacist care nu își depuseseră dosarul, precum și cea a 53 de alți profesioniști pentru alte motive. La sfârșitul lui iulie 1938, revizuirea îi vătăma mai ales pe minoritari și îndeosebi pe evrei. Decretul din 10 februarie 1938 dispunea că ștergerea din registrele de naționalitate atrăgea după sine pierderea liberii practici așa încât profesioniștii din sănătate evrei erau încă mai afectați cu cât revizuirea cetățeniei înainta. Revizuirea corespundea așadar unei epurări etnice, care păgubea întreaga populație, care ducea deja lipsă de medici.

12. Inginerii și arhitecții

12.1. Epurarea asociațiilor și corpurilor profesioniste

Pe 1 februarie 1938, corpul arhitecților din România a ordonat să se suspende provizoriu exercițiul profesiei arhitecților evrei a căror cetățenie era supusă revizuirii. Pe 11 mai 1938, Asociația Generală a Inginerilor din România (AGIR) a aprobat radierea a 160 de membri „în restanță cu cotizațiile”, radiere care era în realitate o epurare etnică.

12.2. Echivalarea diplomelor germane și maghiare

Comisariatul general, respectiv ministerul pentru minorități a intervenit cu privire la echivalarea diplomelor germane și maghiare și s-a arătat relativ flexibil în legătură cu principiul reciprocității dintre statul emitent și statul român, cel puțin în privința unui număr de ingineri cetățeni români diplomați în Ungaria după 1926.

13. Mărirea procentului de etnici români în întreprinderi

Guvernul Goga și regimul regal s-au ambiționat să facă dreptate grupului etnic român „subreprezentat” în sectorul secundar și în comerț. Ministerul Muncii a realizat o anumită românizare a întreprinderilor obligându-le să-și mărească procentul personalului etnic român. Ministerul Economiei Naționale a folosit în același scop legea pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi. Comisia pentru utilizarea personalului românesc în întreprinderi putea și ea să impună românizarea. Jurnalul consiliului de miniștri nr. 1750 bis n-a oferit nicio garanție personalului minoritar. Regulamentul pentru funcționarea comisariatului general pentru minorități a făcut-o implicit, dar politica generală a regimului totuși nu s-a schimbat. Pe 9 noiembrie 1938 a fost anunțat până și un plan decenal de mărire a numărului etnicilor români în întreprinderi. Adeziunea unor minorități la Frontul Renașterii Naționale n-a diminuat presiunea asupra personalului minoritar în întreprinderi, fără îndoială pentru că evenimentele din Cehoslovacia îi făcea pe cetățenii minoritari să fie și mai suspecti în ochii autorităților române. Însă regimul se pare că a răspuns cel puțin la unele plângeri.

În contextul mobilizării generale decretate pe 27 iunie 1940, în mod vădit politica a fost de a-i trimite pe minoritari pe front și de a-i mobiliza pe etnicii români pentru muncă, oficial din motive de siguranță, dar fără îndoială cu scopul pe termen lung de a mări procentul etnicilor români în întreprinderi.

14. Epurarea și nimicirea întreprinderilor cu personal, conducere sau capital evreiesc

Guvernul Goga și regimul regal intenționau de asemenea să epureze sau să nimicească întreprinderile cu personal, conducere sau capital evreiesc. Sub guvernul Goga, ministrul Muncii a interzis la sfârșitul lui ianuarie stabilimentelor deschise publicului de a-i angaja sau de a-i păstra în serviciul lor pe chelnerii cetățeni străini sau evrei. Regimul regal a continuat epurările. Însă apropierea economică dintre România și Reich nu aducea măsuri directe împotriva întreprinderilor respective, ci le amenința indirect întrucât cumpărătorii germani preferau furnizori neevrei. Dându-și poate seama de lipsa sa de pregătire, regimul n-a lovit mai mult în întreprinderi industriale în decretul-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România.

15. Debitanții de alcool și de produse monopolizate

15.1. Debitanții evrei

Guvernul Goga era gata să aplice în mod abuziv legile administrative și sanitare pentru a-i elimina pe debitanții evrei, dar se pare că n-a mai reușit s-o facă. Însă, pe 1 iunie 1938, regimul regal a decis „să controleze condițiile pentru revizuirea brevetelor de băuturi spirtoase”. Poate că în consecință un amendament al legii monopolului vânzării spiritului și băuturilor spirtoase a dus la anularea tuturor brevetelor cârciumelor rurale eliberate potrivit legilor maghiare în Banat și în Transilvania. Între 14 decembrie 1938 și 27 februarie 1939, ministerul Finanțelor a dat zeci de decizii fără apel, prin care a retras brevetele de vânzare a băuturilor spirtoase și a închis definitiv debitele a aproximativ 1.900 de persoane fizice și juridice, toate sau aproape toate evrei. Aceste decizii afectau Bucovina, Transilvania, Crișana și Maramureșul în întregime și o parte a județelor din Banat, Basarabia, Moldova și Dobrogea. Deciziile ținteau doar două orașe importante: Bacău și București.

Prin măsura sa, regimul pierdea venituri, dădea naștere unui proletariat în același timp minoritar și român și stimula din nou antisemitismul public, care risca să scape de sub control.

Decretul-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei a fixat definitiv, generalizându-le, deciziile ministerului Finanțelor, interzicând evreilor din categoriile 1 și 3 să fie comercianți de băuturi alcoolice și deținători de monopoli.

15.2. Ceilalți debitanți minoritari

Sub regimul regal, anularea brevetelor cârciumelor rurale eliberate potrivit legilor maghiare în Banat și în Transilvania i-a afectat și pe debitanții minoritari neevrei. Debitanții minoritari neevrei puteau și să se lovească de dificultăți pentru a obține brevete. Ministerul pentru minorități făcea însă intervenții în favoarea acestor debitanți.

16. Funcționarii

16.1. Funcționarii minoritari ai ministerului Internelor

În timpul interbelic, funcționarii minoritari trebuiau să treacă examene de limbă română. Aceasta dădea statului posibilitatea să disponibilizeze un mare număr dintre ei. Sub guvernul Goga și la începutul regimului regal, ministerul Internelor și-a continuat această politică, dar, în urma intervențiilor lui Hans Hedrich din iulie 1938, a ordonat suspendarea imediată a examenelor.

Jurnalul consiliului de miniștri nr. 1750 bis dispunea că „origina etnică sau diferența de limbă și de religie a unui cetățean român, nu constituie nici o piedică pentru a ocupa funcțiuni la Stat, județ sau comună” și i-a dispensat pe funcționari de a da din nou examenul de română dacă îl trecuseră deja o dată sau dacă dețineau diplome eliberate de școli publice românești. Regulamentul pentru funcționarea comisariatului general pentru minorități dispunea la rândul lui că cetățenii români minoritari pot „fi admiși în serviciile publice, funcțiuni, etc.”. Pe 9 august 1938, ministerul Internelor a dat o interpretare liberală a dispensei de a da un nou examen, interpretare pe care se pare că a respectat-o.

Fără îndoială, din cauza unei neîncrederi crescânde, atitudinea autorităților române față de unele categorii de funcționari minoritari s-a înrăutățit însă după încheierea acordurilor de adeziune a minorității germane și maghiare la Frontul Renașterii Naționale. Ministerul Internelor a transferat un număr mare de notari minoritari din județe frontaliere în interiorul țării și din interiorul Transilvaniei în Vechiul Regat.

La apropierea războiului mondial, autoritățile și populația română erau în mod general obsedate de ideea unei trădări de către funcționarii minoritari. Totuși, unele autorități au rămas calme până și în aceste timpuri tulburi.

16.2. Eliminarea evreilor din funcția publică în vara lui 1940

După publicarea circularei nr. 2 a Partidului Națiunii, ministerul Internelor a ordonat în jur de 10 iulie 1940 să se concedieze funcționarii evrei nebotezați, apoi, pe 12 iulie 1940, ziua în care a fost emisă circulara nr. 7, de a concedia „și toți funcționarii evrei botezați sau care poartă nume românești, soțiile creștine ale evreilor sau evreiciile soților de români, chiar dacă sunt botezați”. Eliminarea evreilor din ministerul Internelor și din alte ministere avea scopul utilitar să elibereze posturi pentru funcționarii refugiați din Basarabia și din Bucovina de nord. În același timp, regimul îi disponibiliza pe medicii și farmaciștii evrei și continua astfel politica sa irațională împotriva profesioniștilor din sănătate evrei, creând vacanțe de posturi pe care nu știa cum să le ocupe.

În urma publicării decretului-lege privitor la starea juridică a locuitorilor evrei din România, toate ministerele s-au descotorosit de angajații și funcționarii „evrei” din categoriile 1 și 3.

17. Slujitoarele creștine în serviciul menajelor evreiești

Interzicerea, pentru evrei, de a avea slujitoare creștine de o vârstă sub 40 de ani arată cum o măsură șicanatoare care îi viza pe evrei afecta mai ales etnicii români. Ea a fost adaptată pe 4 ianuarie 1938

de către ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, dar a fost suspendată două săptămâni mai târziu, fără îndoială în urma intervenției lui Carol al II-lea, conștient că această măsură pune în pericol vizita sa în Marea Britanie.

18. Concluzii

Politica muncii pe care guvernul Goga și regimul regal o practicau în privința minorităților o continua parțial pe cea a guvernelor național-liberale anterioare într-un context nou. Guvernul Goga o făcea esențial din considerații tradiționale de politică internă, adică pentru a câștiga capital electoral. Regimul regal mai folosea politica muncii în privința minorităților și drept unealtă a politicii sale externe, pentru a salva România Mare. Continuitatea dintre guvernul Goga și regimul regal este evidentă atât pe nivelul convingerii naționaliste a guvernanților, cât și pe planul politicii muncii cu privire la minorități și mai ales al măsurilor antisemite începute de guvernul Goga și continuate de regimul regal. Însă regimul regal o rupea cu guvernele național-liberale și cu guvernul Goga, pe de o parte prin „statutul minorităților” și, pe de altă parte, prin legislația explicit antisemită apărută pe 9 august 1940.

Politica muncii pe care regimul regal o practica în privința minorităților a condus la alienarea acestora. A produs costuri economice și sociale considerabile, atât pentru minoritari cât și pentru etnicii români și statul român. Nu a înlesnit nici prezervarea integrității teritoriale a României Mari, nici supunerea sau racolarea Legiunii.

Bibliografie selectivă

1. Surse primare inedite

1. Arhivele Episcopiei Romano-Catolice de Iași

2. Arhivele Naționale ale României, Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, București:

PCM (299) = fond Președinția Consiliului de Miniștri

PCM (300)

FRN (602) = fond Frontul Renașterii Naționale

Istrate Micescu (613) = Colecția „Micescu Istrate”

MI (754) = fond Ministerul de Interne

PCM - Jurnale (784)

PCM - Anexă (1361)

PCM (2240)

MI Diverse (2247) = fond Ministerul de Interne - Diverse

Ministerul Economiei Naționale (2262)

Direcția generală a Poliției (2350) = fond D.G.P - Direcția Generală a Poliției

PCM SSI (2379)

Ministerul Muncii (2525)

Ministerul Propagandei Naționale (2904) = fond Ministerul Propagandei Naționale vol. I

Ministerul Propagandei Naționale (2905) = fond Ministerul Propagandei Naționale vol. II

Inspectoratele regionale de poliție (3322) = fond D.G.P - Inspectoratele Regionale de Poliție

3. Bundesarchiv - Abteilung Militärarchiv, Freiburg im Breisgau:

RW 5/29

RW 5/590

4. Biblioteca Academiei Române, București:

Registrul cenzurii (A 2638 C)

5. Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, București:

D 012118 (FD 7319)

6. Державний Архів Чернівецької області:

26 / opys 2

43 / opys 1 (t.2)

7. The National Archives, Kew:

FO 371

8. Archives de l'Office des Nations unies à Genève (Archives de la Société des Nations):

335

7029

13396

28020

9. Politisches Archiv, Auswärtiges Amt, Berlin:

Czernowitz

R103620 Judenfragen

10. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Alba:
Rezidența Ținutului Mureș
Frontul Renașterii Naționale - Garda națională a ținutului Mureș: Alba Iulia (2070)
11. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Botoșani:
Poliția Orașului Dorohoi
12. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj:
Prefectura Județului Cluj (29, 37)
Ținutul Someș (639)
Partidul Maghiar din România (966)
Corpul VI Armată (970)
13. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Hunedoara:
Comisariatul de Poliție Hunedoara (8)
Silviu Dragomir (608) = Colecția personală profesor Silviu Dragomir
14. Serviciul Județean al Arhivelor Iași:
Primăria Iași (508)
Inspectoratul general sanitar (684) = Inspectoratul Sanitar General Iași
Prefectura județului Iași (1241)
Rezidența Regală a Ținutului Prut (1753)
15. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Maramureș:
Legiunea de Jandarmi Maramureș (616)
16. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sibiu:
Al. Vaida-Voevod (235) = fond personal Al. Vaida Voievod
Comunitatea germanilor din România (348)
17. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Suceava:
Prefectura Județului Cîmpulung (188)
Prefectura Județului Rădăuți (231)
18. Unitatea Arhive Diplomatice, Ministerul Afacerilor Externe, București:
Mica Înțelegere / Volum 19
Germania 1939 (71) / vol. 76 bis
Ungaria 1920-1944 (71) / vol. 88
Societatea Națiunilor / vol. 120 (Problema evreească vol. 1)
Societatea Națiunilor / vol. 121 (Problema evreească vol. 2)

2. Surse primare publicate

2.1. Culegeri de documente

1. *Akten zur Deutschen Auswärtigen Politik 1918-1945. D IV-XI*, Baden-Baden / Frankfurt/Main / Bonn, Imprimerie nationale / P. Keppler / Gebr. Hermes, 1951-1964.

2. Carol Iancu (éd.), *Les Juifs de Roumanie et la solidarité internationale. Documents diplomatiques inédits (1919-1939)*, Université Paul-Valéry - Montpellier III, 2006.
3. Klaus Popa (éd.), *Die Rumäniendeutschen zwischen Demokratie und Diktatur. Der politische Nachlass von Hans Otto Roth 1919-1951*, Frankfurt/Main etc., Peter Lang, 2003.
4. Bela Vago, *The Shadow of the Swastika. The Rise of Fascism and Anti-Semitism in the Danube Bassin. 1936-1939*, Westmead, Farnborough (Hampshire), Saxon House, 1975.

2.2. Presă

1. (Czernowitzer) Allgemeine Zeitung (Cernăuți);
2. Curentul (București);
3. Curierul Israelit (București);
4. Dacia (Timișoara);
5. Glasul Bucovinei (Cernăuți);
6. Groß-Kokler Bote & Schäßburger Zeitung (Sighișoara);
7. L'Indépendance Roumaine (București);
8. Jewish Telegraphic Agency (New York);
9. Journal de Genève (Genève);
10. Le Moment (București);
11. România (București);
12. Sathmarer Schwabenpost (Carei);
13. Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt (Sibiu);
14. Suceava (Cernăuți).

2.3. Jurnale și memorii

1. Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice. III-VIII*, București, Machiavelli, 2001-2007.
2. Armand Călinescu, *Însemnări politice 1916-1939*, București, Humanitas, 1990.
3. Carol II, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice. I-II*, București, Silex / Șansa, 1995-1996.
4. Grigore Gafencu, *Jurnal. Iunie 1940-iulie 1942*, București, Globus, s.d.
5. Rosie Goldschmidt Waldeck, *Athene Palace. Hitler's 'New Order' comes to Rumania*, Chicago and London, The University of Chicago Press, 2013.

3. Literatură secundară

1. Jean Ancel, *Contribuții la istoria României. Problema evreiască. I,1*, București, Hasefer, 2001.
2. Nándor Bárdi, „Die minderheitspolitischen Strategien der ungarischen Bevölkerung in Rumänien zwischen den Weltkriegen”, în: *Südost-Forschungen*, nr. 58, 1999.
3. Johann Böhm, *Die Deutschen in Rumänien und das Dritte Reich 1933-1940*, Frankfurt/Main etc., Peter Lang, 1999.
4. Lucian T. Butaru, *Rasism românesc. Componenta rasială a discursului antisemit din România, până la Al Doilea Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2010.
5. Daniel Dieaconu et al., *Carol al II-lea și sfârșitul democrației. Un rege, un cult, o camarilă*, Piatra-Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2018.
6. Vasile Ciobanu, *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni. 1918-1944*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 1998 (teză de doctorat).
7. Roland Clark, *Sfântă ținerețe legionară. Activismul fascist în România interbelică*, Iași, Polirom, 2015.
8. Gábor Egry, „Erdélyiek modus vivendi? A Magyar Népközösség mint kisebbségi integrációs kísérlet”, în: *Bánffy Miklós-emlékkonferencia 2013. december 18.*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2014.
9. Gábor Egry, „Phantom Menaces? Ethnic Categorization, Loyalty and State Security in Interwar Romania”, în: *Hungarian Historical Review*, nr. 3, 2014.
10. Gidó Attila, *Două decenii. Evreii din Cluj în perioada interbelică*, Cluj-Napoca, ISPMN, 2014.
11. Florin Grecu, *Construcția unui partid unic. Frontul Renașterii Naționale*, București, Editura enciclopedică, 2012.
12. Rebecca Haynes, *Romanian Policy towards Germany. 1936-40*, Houndmills, Basingstoke (Hampshire)/London, Macmillan Press, 2000.
13. Armin Heinen, *Legiunea „Arhanghelul Mihail”. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, Humanitas, 2006.
14. Franz Sz. Horváth, *Zwischen Ablehnung und Anpassung. Politische Strategien der ungarischen Minderheitselite in Rumänien 1931-1940*, München, Verlag Ungarisches Institut, 2007.
15. Dirk Jachomowksi, *Die Umsiedlung der Bessarabien-, Bukowina- und Dobrudscha-*

- deutschen. Von der Volksgruppe in Rumäien zur „Siedlungsbrücke“ an der Reichsgrenze*, München, R. Oldenbourg Verlag, 1984.
16. Dov B. Lungu, „The French and British Attitudes towards the Goga-Cuza Government in Romania. December 1937-February 1938”, în: *Canadian Slavonic Papers/Revue Canadienne des Slavistes*, nr. 3, 1988.
 17. Hans-Christian Maner, *Parlamentarismul în România (1930-1940)*, Editura enciclopedică, București, 2004.
 18. Wolfgang Miede, *Das Dritte Reich und die Deutsche Volksgruppe in Rumänien 1933-38. Ein Beitrag zur nationalsozialistischen Volkstumspolitik*, Frankfurt/Main etc., Peter Lang, 1972.
 19. Florin-Răzvan Mihai, *Minoritatea ucraineană din România (1918-1940)*, Universitatea din București, 2011 (teză de doctorat).
 20. Paul Milata, *Zwischen Hitler, Stalin und Antonescu. Rumäniendeutsche in der Waffen-SS*, Göttingen, Böhlau Verlag, 2009.
 21. Traian Sandu, *Un fascisme roumain. Histoire de la Garde de fer*, Paris, Perrin, 2014.
 22. Oliver Jens Schmitt, *Căpitan Codreanu. Aufstieg und Fall des rumänischen Faschistenführers*, Wien, Paul Zsolnay, 2016.
 23. Paul A. Shapiro, „Prelude to Dictatorship in Romania. The National Christian Party in Power. December 1937-February 1938”, în: *Canadian-American Slavic Studies*, nr. 1, primăvară 1974.
 24. Aurică Simion, *Dictatul de la Viena*, București, Albatros, 1996.
 25. Leon Volovici, *Nationalist Ideology and Antisemitism. The Case of Romanian Intellectuals in the 1930s*, Oxford etc., Pergamon Press, 1991.